

Avdelningen för tillväxt och samhällsbyggnad
Anna Lindberg

Klimat- och näringslivsdepartementet

Att säga ja! Kommunernas förutsättningar att ta emot stora företagsetableringar och företagsexpansioner (SOU 2026:32)

Sammanfattning

- Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) tillstyrker den huvudsakliga inriktningen i utredningens förslag, och betonar behovet av att ha en bred palett av åtgärder för att möta kommunernas olika förutsättningar och behov.
- SKR är kritisk till att utredningen inte innehåller några förslag på åtgärder vad gäller bristen på statlig samordning.
- SKR tillstyrker förslaget om att inrätta en permanent statlig rådgivningsfunktion, och förespråkar att Business Sweden får ansvar för den särskilda rådgivningen, att Tillväxtverket får ansvar för den allmänna rådgivningen.
- SKR delar utredningens bedömning att en traditionell kreditgaranti inte är ändamålsenlig, men efterfrågar en bredare analys av olika former av garantier för att avlasta kommunernas risktagande.
- SKR tillstyrker förslaget om att införa en incitamentspeng.
- SKR tillstyrker förslaget om hyresförlustgaranti och räntebidrag.
- SKR tillstyrker förslaget om en tillväxtpott för infrastruktur-satsningar och betonar att medlen bör kunna fördelas till såväl nationell plan och länsplaner som till kommunal medfinansiering.
- SKR tillstyrker förslagen om uppdrag till Trafikverket att ta fram en samlad lägesbild avseende medfinansiering och förskottering, samt analysera lämplig utformning av en modell vid fördyringar.
- SKR tillstyrker förslaget om flyttbidrag, samt förslaget om extra tilldelning av statsbidrag för yrkesvux.
- SKR tar inte ställning till förslaget om nedskrivning av studieskulder till dess att frågan har analyserats.
- SKR anser att det är en brist att utredningen inte bedömer kommunernas ekonomiska incitament utifrån en analys av effekten av ökade skatteintäkter tillsammans med effekten av utjämningssystemet.

- SKR framhåller att regionernas roll i detta sammanhang behöver synliggöras tydligare utifrån deras lagstadgade ansvar för regional utveckling.
- SKR anser att erfarenheterna från Accelerationskontorets arbete bör tas till vara och att behovet av statlig samordning och stöd inte bör avgränsas till industrins gröna omställning. Regeringen bör analysera hur motsvarande insatser kan omfatta större strategiska etableringar och expansioner även inom andra branscher och verksamhetsområden.

Allmänna synpunkter

SKR tillstyrker den huvudsakliga inriktningen i utredningens förslag, och betonar behovet av att ha en bred palett av åtgärder för att möta kommunernas olika förutsättningar och behov.

SKR anser att de budgeterade medel som föreslås till olika typer av insatser inte är tillräckliga och kommer på sikt behöva utökas, samt att förutsebarhet och långsiktighet i de satsningar som nu föreslås är avgörande för att det ska ge effekt. För respektive bidrag behöver det förtydligas vilka kommuner som kan ta del av föreslagna åtgärder. Nuvarande författningsförslag kan feltolkas och olika definitioner kan krävas för olika bidrag. Här behöver det tydligt och tidigt framgå vilka kommuner som kan omfattas av åtgärderna.

En viktig fråga för kommunerna är tidsperspektivet. Här behöver regeringen klargöra om förslagen kan tillämpas retroaktivt för de kommuner som genomfört eller just nu genomför stora investeringar.

SKR framhåller att regionernas roll i detta sammanhang behöver synliggöras tydligare. Regionerna har ett lagstadgat ansvar för regional utveckling och en central roll inom bland annat kompetensförsörjning, infrastruktur- och regionplanering samt kollektivtrafik, vilket är avgörande förutsättningar för framgångsrika etableringar.

SKR konstaterar att utredningen inte berör frågor om energiförsörjning och elnätscapacitet, vilka är viktiga förutsättningar för omställning och etablering. Även om förhållanden varierar mellan olika platser i landet finns behov av mer samlade insatser på nationell nivå.

Accelerationskontoret inrättades med inriktning på industrins gröna omställning och de samhällsförändringar som följer av större industrietableringar och expansioner. Sedan arbetet inleddes har det blivit tydligt att behovet av statlig samordning, rådgivning och riskdelning kan finnas även vid andra större strategiska investeringar.

SKR anser därför att regeringen bör analysera hur de arbetssätt och stödformer som nu utvecklas kan tillämpas även på etableringar och expansioner inom andra branscher och verksamhetsområden. Bedömningen bör utgå från investeringens betydelse för bland annat sysselsättning, regional utveckling, konkurrenskraft, omställning och beredskap – inte enbart från vilken bransch eller teknologi investeringen tillhör.

SKR anser att det är beklagligt att direktivet inte möjliggjort förslag på skatteområdet.

1.1 Förslag till förordning om statlig hyresförlustgaranti i etablerings- och omställningskommuner

SKR anser att författningstexten som definierar en etablerings- och omställningskommun i §4 bör ses över och förtydligas. Med nuvarande skrivning kan det tolkas som att det enbart är kommuner med osäkra etableringar och expansioner som omfattas av stöd. Detta skulle i så fall exkludera kommuner där en expansion eller etablering redan pågår.

1.3 Förslag till förordning om räntebidrag till privatpersoner som bosätter sig i nya småhus

Se kommentar ovan som även avser §2 i detta avsnitt.

5.2 Frågor kring investeringsfrämjande

SKR delar utredningens bedömning att det behövs åtgärder för att stärka det tidiga investeringsfrämjande arbetet. Det handlar om att skapa goda förutsättningar för nya investeringar och att attrahera företag. Ett viktigt steg vore att genomföra förslagen i utredningen Effektivt investeringsfrämjande för hela Sverige (SOU 2019:21), bland annat om finansiering av de regionala investeringsfrämjande organisationerna.

För att kommuner och regioner ska kunna arbeta mer proaktivt behövs bättre förutsättningar och resurser. Regeringens finansiering av kommuners arbete med plan- och tillståndprocesser för kärnenergianläggningar kan vara en förebild. Många kommuner saknar idag kapacitet att i förväg förbereda attraktiva områden för industrietableringar. Det gör att potentiella investeringsmöjligheter går förlorade och försvagar Sveriges konkurrenskraft som investeringsland.

5.3 Statlig rådgivningsfunktion

Statlig samordning

SKR är kritisk till att utredningen inte innehåller några förslag på åtgärder vad gäller bristen på statlig samordning (internt inom Regeringskansliet och med dess myndigheter). Flertalet kommuner vittnar om att de står helt ensamma i en etableringsprocess, att de behöver agera projektledare och att

det saknas en aktör som tar ansvar för helheten när det gäller statens insatser. Behovet påtalades redan i utredningen Rapport från ett skeende (2024) där tidiga statliga insatser, koordination och särskilda "insatsteam" när stora etableringar sker förespråkades.

Mot bakgrund av detta anser SKR att den rådgivningsfunktion som föreslås inte är svaret på kommunernas utmaningar med bristen på samordning. Att ge råd är en sak, att samordna är något annat. Här måste staten visa på en högre ambitionsnivå och en större vilja att aktivt underlätta för kommunerna genom förbättrad samordning via ansvarigt departement. Kommunerna efterlyser nya arbetssätt, och här finns erfarenheter från Finlands regeringskansli där en så kallad task force inrättats mellan olika departement som bidrar med konkret stöd till kommunerna på ett samordnat sätt.

I samordningsansvaret bör också ingå att ha fortlöpande kontakt med de kontaktpunkter som ska inrättas för olika branscher enligt flera EU-förordningar, så att Sverige kan uppfylla kraven på kontaktpunkternas uppdrag.

Rådgivning till kommuner

SKR tillstyrker förslaget om att inrätta en permanent statlig rådgivningsfunktion och förespråkar att Business Sweden får ansvar för den särskilda rådgivningen, att Tillväxtverket får ansvar för den allmänna rådgivningen, samt framhåller vikten av ett nära samarbete dem emellan.

Lärandet sker idag också genom de regionala investeringsfrämjande organisationerna, som har nära dialog med företaget, Business Sweden och med kommunerna. Den verksamheten bör utvecklas vidare inom befintlig struktur.

Vad gäller de företagsetableringar/-expansioner som ska omfattas av särskilda åtgärder kan Business Swedens arbete med så kallade High Potential Investments (HPI) stå som förebild för urval av projekt. Utgångspunkt behöver vara investeringens betydelse för svensk konkurrenskraft och arbetsmarknad. Såväl investeringens storlek som strategisk bransch eller teknologi behöver vägas in, i enlighet med regeringens Strategi för Sveriges utrikeshandel, investeringar och globala konkurrenskraft, där målsättningen är en ökning av etableringar i både volym och strategisk vikt.

SKR bedömer att Business Sweden bör ta ansvar för att det investerande företaget hittar en lämplig plats i Sverige för sin verksamhet och att förutsättningarna är sådana att företaget är trygga i att platsen är lämplig. När den nya verksamheten byggs upp och kommunen behöver investera för att möta verksamhetens behov är Tillväxtverket den statliga aktör som kan stödja kommunen och även samordna statliga ansvarsområden och

intressen. Tillväxtverket har framförallt byggt upp kunskaper kring kommunernas behov i näringslivsdriven samhällsomvandling, vilket bör tas tillvara och vidareutvecklas i permanenta uppdrag. Dessa uppdrag behöver fungera sömlöst och koordinerat gentemot företaget och kommunen.

5.4 Frågor kring allmän ekonomisk riskavlastning

5.4.1 Kreditgarantimodellen skulle inte vara lämplig för ekonomisk riskavlastning

SKR delar utredningens bedömning att en traditionell kreditgaranti inte är ändamålsenlig. Kommunernas problem är normalt inte begränsade möjligheter att låna, utan att de kan behöva ta en oproportionerligt stor del av den ekonomiska risken för en etablering.

SKR hade därför gärna sett en bredare analys av olika former av garantier med utgångspunkt i det faktiska problemet om att avlasta risk från kommunerna. En modell för statlig riskavlastning skulle exempelvis kunna innebära att statens åtagande kopplas till genomförandet av den etablering som motiverat kommunens investeringar. Om etableringen inte genomförs, blir kraftigt försenad eller väsentligt mindre än planerat, skulle staten kunna bära en del av den ekonomiska förlust som annars helt faller på kommunen. SKR anser att sådana modeller för faktisk riskdelning mellan stat och kommun borde ha analyserats närmare.

5.4.2 Incitamentspeng för kommuners åtgärder vid företagsetableringar och företagsexpansioner

SKR tillstyrker förslaget om att införa en incitamentspeng. Det är ofta resurskrävande för kommuner och regioner att planera för och genomföra de åtgärder som krävs för att stora industrietableringar ska bli verklighet. Incitamentspengen kan bidra till att finansiera vissa sådana kostnader.

SKR anser dock att benämningen incitamentspeng riskerar att leda fel. Det belopp som en enskild kommun kan erhålla är litet i förhållande till de samlade kostnader och ekonomiska risker som en större etablering kan medföra. Stödet kan därmed bidra till att täcka vissa kostnader, men innebär inte någon mer omfattande riskavlastning. Stödet behöver komma tidigt i processen och kan med fördel knytas till Business Swedens insatser, på så sätt kopplas stödet till en process med tydlig förutsebarhet för kommunerna. Men incitamentspengen kan inte förväntas vara avgörande för en kommuns vilja eller ekonomiska förmåga att säga ja till en större etablering eftersom det rör sig om begränsade medel i förhållande till kommunens ekonomiska åtaganden.

Det är viktigt att ansökningsförfarandet blir så enkelt som möjligt. De kommuner som pengarna är tänkta för har ofta utmaningar med att hantera ansökningsförfaranden. Frågor kan uppkomma kring om kommuner varit

berättigade till bidrag för vissa åtgärder. SKR menar därför att beslut enligt förordningen ska kunna överklagas.

En fråga som kan uppkomma men som än så länge inte tydliggjorts är om stöd kan ges för avgiftsfinansierade åtgärder. SKR vill framhålla att åtgärder som faller inom en avgiftsfinansierad sektor inte bör uteslutas. Det bör till exempel vara möjligt att med incitamentspengen finansiera VA-utbyggnad av ett industriområde där de tänkta abonnenterna inte kommer flytta in på flera års sikt.

5.5 Frågor kring bostadsbyggande

5.5.2 Hyresförlustgaranti

SKR tillstyrker förslaget om en hyresförlustgaranti utifrån bedömningen att garantin kan utgöra ett gott incitament för bostadsmarknadens aktörer att satsa på och öka sin produktion i etablerings- och omställningskommuner. En väl konstruerad förlustgaranti som utformats i samråd med förvaltningsaktörer minskar risktagandet och kan, tillsammans med andra stimulanser, främja det bostadsbyggande som krävs för att säkra kompetensförsörjningen på dessa orter. För att verktyget ska vara ändamålsenligt är det viktigt att det fungerar långsiktigt och är förutsägbart över tid. Det är därför bra att utredningen föreslår en garanti som löper över 15 år, varav de första fem med 50 procent av de eventuella hyresförlusterna.

Det är även angeläget att verktyget kan riktas mot projekt med olika förutsättningar. Det vore olyckligt om garantin utformas så att den missgynnar en viss omfattning på bostadsproduktion. Vare sig det handlar om större eller mindre hyresrättsprojekt. Med anledning av detta behövs det i den fortsatta beredningen övervägas huruvida § 8-9 kan formuleras så att beloppsgränsen på 15 miljoner kronor inte träffar olika beroende på om det riktas mot två parallella projekt eller ett större med sammanlagt lika många lägenheter.

Dock framgår det inte klart att kommuner, regioner och dess bolag kan använda sig av hyresförlustgarantierna. SKR anser att det är viktigt att garantierna är tillgängliga även för dem.

5.5.3 Räntebidrag till privatpersoner som bosätter sig i nya småhus

SKR tillstyrker förslaget om ett räntebidrag då det kan gynna småhusbyggandet, men konstaterar att det troligen kommer att ha en begränsad effekt.

5.6 Frågor kring investeringar i transportinfrastruktur

Det behöver stärkas att staten har ett tydligt ansvar för den strategiska infrastruktur som större etableringar förutsätter. Kostnader och risker ska

inte övervältras på kommuner och regioner genom krav på omfattande medfinansiering eller förskottering. Ansvarsfördelningen mellan stat, region och kommun behöver vara tydlig och långsiktigt hållbar.

5.6.1 Tillväxtpott för infrastruktursatsningar vid stora företagsetableringar och företagsexpansioner

SKR tillstyrker förslaget om en tillväxtpott. Inför ett införande behöver de närmare detaljerna preciseras. SKR betonar vikten av att medel från en tillväxtpott bör kunna fördelas till såväl nationell plan och länsplaner som till kommunal medfinansiering för att kunna möta angelägna behov hos kommuner inom alla trafikslag. Och att det är ett direkt stöd till specifika åtgärder utan krav på motprestationer som varit fallet inom olika finanseringsverktyg senaste planeringsomgångar inom transportinfrastrukturen. Vid fördelning av medel är det viktigt att såväl kommunala som regionala avvägningar beaktas. Förslaget om en tillväxtpott avser främst en tillämpning inom befintligt regelverk. SKR välkomnar en översyn av statens styrning av Trafikverket i fråga om hur investeringsstöd kan utvecklas så att de möter behov som uppstår för kommuner som tar emot stora företagsetableringar- och expansioner.

5.6.2 Ansvarsfördelningen vid medfinansiering av transportinfrastruktur

SKR tillstyrker förslaget om ett uppdrag till Trafikverket om att presentera en samlad lägesbild avseende medfinansiering och förskottering. Ett sådant uppdrag bör även syfta till att utveckla den årliga redovisning som Trafikverket lämnar i enlighet med regleringsbrev i syfte att ge årliga lägesbilder inom dessa frågor.

SKR tillstyrker också förslaget om en analys av lämplig utformning av en modell där Trafikverket ska stå för eventuella fördyringar som sker efter att avtalen ingåtts i medfinansierings- och förskotteringsprojekt.

5.7 Frågor kring kompetensförsörjning

SKR vill understryka att en väl fungerande, lokalt och regionalt förankrad arbetsmarknadspolitik är en grundläggande förutsättning för att lyckas med de etableringar och investeringar som utredningen behandlar. Trots detta saknas förslag inom detta område. Staten tar i dag inte fullt ansvar för att säkerställa en arbetsmarknadspolitik som möter de lokala och regionala behoven. Arbetsförmedlingens ökade centralisering och bristande lokala närvaro försvårar matchningen mellan arbetsgivare och arbetssökande. Ett framgångsrikt arbetsgivararbete kräver god kännedom om den lokala arbetsmarknaden och nära dialog med företag genom återkommande besök och kontakter.

Vid större företagsetableringar behöver Arbetsförmedlingen vara en aktiv part redan i de tidiga planeringsfaserna. I dag saknas ofta både närvaro och handlingskraft, vilket innebär att insatser kommer för sent och att

kompetensförsörjningen riskerar att bli en flaskhals för investeringar och tillväxt. Om Arbetsförmedlingen inte kan fylla denna funktion bör det skyndsamt utredas om regioner eller kommuner bör ges ett utökat ansvar och de resurser som krävs för att möta arbetsgivarnas behov.

5.7.1 Flyttningsbidrag

SKR tillstyrker förslaget om flyttningsbidrag. SKR:s bedömning är att förslaget dock troligen kommer ha liten effekt och att geografisk rörlighet möter flera hinder. Insatser för kompetensmässig och yrkesmässig rörlighet lokalt och regionalt, bedöms vara viktiga områden att fokusera på framåt.

Förslagets eventuella genomförande bör samordnas med det uppdrag regeringen har gett till Arbetsförmedlingen att lämna förslag på utformning av flyttstöd (återrapportering till Regeringskansliet senast 1 februari 2027).

5.7.2 Extra tilldelning av statsbidrag för yrkesvux vid stora företagsetableringar och företagsexpansioner

SKR tillstyrker förslaget om extra tilldelning av statsbidrag för yrkesvux. SKR ställde sig positiv till denna möjlighet när det föreslogs av Yrkesvuxutredningen (SKR2024/00493).

5.7.3 Nedskrivning av studieskulder

SKR tar inte ställning till förslaget om nedskrivning av studieskulder till dess att frågan har analyserats. SKR ser att förslaget kommer att aktualisera en rad svåra gränsdragningsfrågor kring vilka yrkesområden och utbildningar som ska omfattas, i vilka geografiska områden. Att det råder brist på arbetskraft inom flera yrkesområden och stora delar av landet är en komplicerande faktor för utformningen. Det är därför oklart vilka konsekvenser vägval i dessa avseenden kan få för arbetsmarknaden lokalt och nationellt.

6 Konsekvensbeskrivning

SKR instämmer i utredningens problembeskrivning att kommuner som möjliggör en större etablering behöver genomföra en rad åtgärder innan de kan räkna med ökade intäkter eller andra ekonomiska nyttor.

SKR anser att det behövs en mer utvecklad analys av kommunernas ekonomiska åtaganden och risker. Konsekvensbeskrivningen borde exempelvis ha belyst storleken på de investeringar som kan krävas, tillkommande drift- och underhållskostnader samt tidsförskjutningen mellan kommunens kostnader och de eventuella ekonomiska fördelar som följer av etableringen. Det bör även analyseras vilka ekonomiska konsekvenser som uppstår om en etablering försenas, blir mindre än planerat eller inte genomförs. En sådan beskrivning hade också gjort det

möjligt att bedöma i vilken utsträckning utredningens förslag faktiskt avlastar den ekonomiska risk som kommunerna tar.

I konsekvensbeskrivningen anges ökade skatteintäkter som sannolikt det viktigaste ekonomiska incitamentet för kommuner att ta emot stora etableringar och expansioner. Samtidigt konstateras att incitamentet påverkas av det kommunalekonomiska utjämnningssystemets utformning. Utredningen kvantifierar dock inte hur stora de ekonomiska incitamenten faktiskt är för den enskilda kommunen. SKR anser att detta är en brist i konsekvensbeskrivningen. För att bedöma kommunernas ekonomiska incitament behöver effekten av ökade skatteintäkter analyseras tillsammans med effekten av inkomstutjämnningen. Systemet är uppbyggt så att kostnaden för en ytterligare invånare i princip ska motsvara intäkten, vilket utredningen också enkelt hade kunnat beskriva. SKR:s analys av några typfall av kommuner visar att den ekonomiska nettoeffekten av en ytterligare invånare i det närmaste innebär att intäkter och kostnader tar ut varandra.

I SKR:s rapport Den gröna omställningen - Hur blir etableringarna verklighet? illustreras att Luleå kommuns nettointäkter skulle öka med 15.000 kronor per år om en familj med ett barn flyttar in i kommunen. Om en arbetslös med A-kassa på 23.800 kronor per månad får ett välbetalt arbete med en lön på 40.000 kronor per månad blir nettoökningen av intäkter för kommunen 3.000 kronor per år.

Ökade skatteintäkter utgör därmed inte nödvändigtvis ett starkt kommunalekonomiskt incitament för att ta de kostnader och risker som en stor etablering kan innebära.

Sveriges Kommuner och Regioner

Anders Henriksson
Ordförande